

s nem bontja le előttük azokat a falakat, amelyek a paraszti életforma csődjét jelentették számukra az elproletarizálódás útján.

Belgrád bácskai gyarmatvilágának tökéletes kibontakozását fölszabadulása akadályozta meg. Az új telepések visszahúzódtak régi hazájukba, s a hajdújárás magyarok ismét elfoglalhatták helyüket a futóhomoki gazdaságokban. A megváltozott élet egyiket a napszámossorsból, másikat a gazdasági cselédek közül, a harmadikat, negyediket... az újvidéki vagy belgrádi gyárakból, külvárosi munkáslakásokból emelte vissza a magyar földre. Az a hasadás, melyet életükben a hatéves bolyongás okozott, nem volt végzetes, mert az ingó talajról máris eltávolították a szlávok lábanyomán fölburjánzott kórokat, s a gazdálkodás a régi vonalon továbbindult:

Így hanyódott a hajdújárás szigetmagyarság közel fél évszázadon keresztül az északbácskai futóhomokon. A paraszti életforma minden szenvedését, visszahullását végigküzdötte, de érettségével, edzettségével mégis megállta a helyét. Öntudatában s népi kultúrájában ezidő alatt annyira megerősödött, hogy az északbácskai mezőváros vegyeslakosságú parasztvilágában ez a sziget talán az egyetlen hely, ahol az elkövetkezendő nagy népi megújulásunk idején képes lesz a magyar parasztság a polgári műveltség átvételére is.

És a kétnyelvű város magyar kultúrájának megizmosodását az ő termékeny, ősi erejük fölszivárgásával hozhatja meg az idő...

LÉVAY ENDRE

Juhász Gyula a magyar irodalom tanára

MŰVÉSZSORS, magyar sors. Szomorú szimbólum. Mintha a száműzött Mikesnek élete elevenedne meg előttünk, ha Szegedre és Juhász Gyulára gondolunk. A menekülő élet a kultúrában talál enyhülést, felejtést, közben egész életműve Csáky szalmája lesz a Csáky-ak szerűjén. Mikes Levelei magukban rejtik Nyugat csaknem minden szellemi kincsét, Juhász Gyula költészete is. És ami a versekből kimaradt, napilapok hasábjain, meg folyóiratok jeltelen temetőjében kallódik. Még a nagy pont az élete végén, még az is keserűen magyar.

Mármarosziget, Léva, Nagyvárad, Szokolca, Makó, Szeged mind-mind az ő költészetében szépültek halhatatlanná, mindenütt ott hagyta a zseni emlékeit: kovaköit, amelyekből az utókor gyermeke a művészet léleklobbantó szikráit idézi. Megértük azt „az egészen természetes dolgot“, hogy Juhász Gyula ma Pozsonyban nagyobb költő, mint szülővárosában, Szegeden. Versei igen jó szlovák fordításokban a legjobb pozsonyi lapokban, folyóiratokban jelennek meg, a jó szlovákok előadásokat tartanak róla, valóságos Juhász-kultuszt csinálnak.

Ez a szerény cikk is Juhász Gyula egyik, a szakolcai kat. főgimnázium 1912—13. évi értesítőjében megjelent „Néhány szó az új irodalomtörténeti tanításról“ című kis értekezésének köszönheti

létrejöttét. Juhász Gyula 1911—13-ig a szakolcai gimnáziumban (v. ö.: Szalatnai Rezső: Juhász Gyula Szakolcán, Pozsony, 1940.) tanított, mint a magyar és latin nyelv tanára. Juhász Gyulának már ekkor elég jó költői neve volt. Ez időben nyeri meg egyik szakolcai témájú költeményével a Kisfaludy-Társaság Bulyovszky-díját. A tanár, aki költő is és bohém is, nem mindennapi számba ment Szakolcán. Tanártársai szerették, a diákok meg egyenesen rajongtak érte. „Egykori tanítványai, mai szlovák kultúremlékek, szeretettel és elismeréssel emlékeznek róla.“ (Szalatnai: i. m.) „Irodalmi nézeteit és művészeti elveit oly elragadóan tudta előadni — írja róla egykori igazgatója, — hogy hallgatóit akaratlanul is meggyőzte.“ A Pozsonyi Új Hírekben (1940. Husvét) L. Kiss Ibolya, Juhász Gyula volt tanítványa meghatóan kedves szavakban emlékezik egy görögpótló órára. A fékevesztett ifjúságot a költő ajkáról elhangzott ihletett szavak megbabonázzák. „A kajla fülű fiúk“ érzik, hogy nem mindennapi embert hallanak beszélni a görög művészetről és költészetéről, „... még egyet-kettőt rándultak az óra előtti tréfa emlékeitől, aztán kerekre nyíltak a hunyorgó szemek s a tintás újjak lassan egymásba fonódtak... hallgatták a költő szavait, melyeknél szebbek még nem hangzottak el a szertárterem boltívei alatt...“

Juhász Gyula egy cikkéből (Tanárok. 1908. jan. 16. Szeged és Vidéke) kitűnik, hogy mennyire világosan látta a magyar tanár helyzetét a társadalomban és a nemzetevelésben. Wedekind hirdhet darabját, a Tavasz ébredését pellengérré állítja és fáj neki, hogy a lipótvárosi közönség milyen tetszéssel fogadja a rossz szándékkal torzított tanári karikatúrákat. Fájjalja, hogy a magyar tanárban nem látják meg, nem akarják meglátni, azt az értékes osztályt, mely egyedül van hivatva és csak egyedül képes a magyar jövőt igazán alakítani, és hogy „a nemzeti jövőendő szempontjából legfontosabb, legszentebb kulturmunkát milyen kevés ellenszolgáltatásért kell a tanárnak elvégeznie“, nem beszélve arról a közönyös lenézésről, amellyel a tanárságot általában kezelik. A legmeglepőbb, de amit azóta is a mai napig igazoltnak látunk, az a megállapítása, mely szerint „van egy nagy és szívós ellensége a tanárság megbecsülésének, ez az ellenség magában a tanárságban van.“ „A tanárt nem a pápaszem, a notesz és a tekintély teszi, hanem a lélek és az értelem csodálatos, egyesült fogékonysága a gyermek vágyai és álmai iránt.“ Ime ilyenek látta Juhász Gyula az igazi magyar tanárt. Babits Mihály is hasonlóan gondolkodott a tanárról. (Erkölc és iskola. 1908.)

Gaal Mózes alig 10 évvel előbb írt tanulmánya (Az irodalomtörténet tanítása. Magyar pedagógia 1898. 206—215. l.) a magyar irodalom tanításának legteljesebb csődjét jelenti. Mi az oka? Nem irodalmat, hanem irodalomtörténetet tanítanak hemzsegő évszámokkal és lexikális adatokkal terhelve, az önálló kritikára és gondolkozásra való nevelés legcsekélyebb szándéka nélkül. Babits Mihály is az önálló gondolkozásra való nevelés fontosságát hirdeti, mint később Juhász Gyula. „A mai tanár — mondja ez utóbbi — miután irodalmunk elég gazdag nagy nevekben, igazi értékekben, nem nevez ki költőkké minden különösebb tartalom, vagy forma

hijján szükölködöket... Nem kell például a derék és lelkes Tinódit költőnek tartani... mert a mai irodalomtörténeti tanításnak első sorban művészi szempontjai vannak. Dugonics András regényeit, vagy Faludi Nemes urfi-ját többé nem olvastatjuk, de annál inkább kiemeljük Faludi lírájának sajátosan öntudatos artisztikumát. Az esztétikai szempont, a művészet egyetlen jogosult szempontja alapján ma többre értékeljük a nem eredeti meséjű, de eredeti humorú és sajátos bájú Ludas Matyit, mint a terjengős, kevés művészettel megírt Falusi Nótáriust.“ Mennyire jellemző kitűnő pedagógiai érzékére, hogy a Zalán futásának teljes egészében való elolvastatását nem tartja fontosnak, mert fárasztó, de ugyanakkor Petőfit, mint elbeszélő költőt, Arany János mellé állítja. Fontosnak tartja Arany líráját, melyben a modern magyar líra hangjai először csendülnek meg, jobban előtérbe állítani. Csak az értékeket alkotó egyéniségeket, csak az eredeti tehetségeket kell tanítani, olvasni, fejtegetni... , csupán azokat, akikben fajuk, vagy sorsuk génusza szólal meg egyéni erővel, akik új tartalmat, új formát hoznak... A fő szempont a vezető szellemek, a teremtő egyéniségek, a jellegzetes tehetségek megismertetésénél: *olvasson a tanuló minél többet és minél jellemzőbbet.* Az író életrajza, műveinek tárgyalása mind keret, amelynek tartalmat, jelentőséget, értelmet az olvasott és megbeszélte alkotások adnak. Az irodalomtörténet tanítása a középiskolában többé nem jelenti nevek, címek és évszámok bizonyos mennyiségét, szép és nagy általánosságban mozgó, úgynevezett méltatások hosszú sorát, de jelenti a művek megismerésén keresztül az írói egyéniségek és irodalmi korok és irányok megértő ismeretét...

Ime a legmodernebb felfogás a magyar irodalom tanításáról. Lényegében azóta sem mondtak újat. Juhász Gyula célja, ami Babitsé is volt, az irodalmi nevelés. Nem az évszámok és a felesleges részletek kínosan biztos tudása nevel, hanem az irodalom élményszerű átélése, mert csak ezáltal jut a növendék a nemzet örleke közelségébe, ezáltal érzi meg sorsunk súlyos és felemelő tragikumát. Mennyire helyes Juhász Gyulának az az óhaja, hogy csak örök értékű műveket olvassunk és hogy a növendék ne méltatásokat tanuljon meg, hanem lehetőleg megfelelő tanári irányítás mellett a maga alkotta véleményt adja elő az olvasott műről. Így vezet irodalmi nevelésünk az annyira óhajtott nemzeti önismeret fáradságos, de egyetlen helyes útjára...

Juhász Gyula hitt irodalomtanításának lélekformáló erejében. Egyik cikkében jóval később így kiált fel: „Hol lehetnek most a kis tótok és magyarok, akiket e kis haza nagy szerelmében neveltem Szakolcán, két szomorú esztendőben, amikor már a végzet baljóslatos fellegei gyülekeztek a határon... Hiszem, hogy a magvető magvai nem hullottak mind terméketlen talajba a honi végeken. Hiszem, hogy amit Petőfiről és Madáchról, Jókairól és Keményről az ódon szakolcai gimnázium falai között tanítottam, él és munkál a fogékony elmékben és szívekben...“ (A szakolcai hársak. Délmagyarország. IX. évf. 69. sz.)

A már idézett szakolcai kat. főgimnázium értesítőjében olvassuk: „Juhász Gyula, rendes tanár, tárgyai: magyar és latin nyelv és irodalom; a tanári könyvtár őre, a Gvadányi önképzőkör vezetője

.... Osztályfőnök a II. osztályban ...“ A növendékek névsora a II. osztályban Balcarek Péter, Hrebenár István, Klvacsek Sándor, Skulity János stb. ... mind-mind szlovák nevek és a költő előbbi szavaira gondolva önkéntelenül felvetődik a kérdés: Vajjon az egykori kis szőke fiúk, ma öntudatos szlovákok, hogyan emlékeznek a szép és igaz szavak nagymesterére, munkál-e az elvetett mag?

Ma már a csalódás és igazság furcsa, kevert fájdalomával kell idéznünk a költő szavait:

„A magyar kultúra erejébe vetjük minden bizodalunkat, annak a magyar kultúrának diadalmas erejébe, amely a tót és szerb vérből származó Petőfit örök magyarrá tette.“ A vértanúk és költők álmai virrasztanak a magyar temetőn, és a magyar éjféli magányában és sötétjében a hunok harcát vívják a magyar érzés és gondolat titánjai. A szakolcai kis utcák egy magyar költő verseit visszhangozzák, aki a Nagyalföld üdvözlését hozta Gvadányi városába és megtanította a szelíd, csöndes szőke nebulókat a halhatatlan himnuszra, mely a jövőbe orgonálja a magyarság zivataros századainak mélyéből felbúgó fohászt: „Isten áldd meg a magyart!“

MADÁCSY LÁSZLÓ

Névvegyelemzés

A DÉLVIDÉK ISKOLÁIBAN ma senki nem keresi, hogy ki volt, milyen nemzetiségű volt valamelyik csöpp szerb, vagy bunyevác gyereknek az öregapja. A magyar állam nemzetiségi politikája soha nem kutatott gyermekek őseinek előélete után; még a Benes és társai által annyit szidott Apponyi-féle iskolatörvény is a legmesszebbmenő módon tiszteletben tartotta a nemzeti kisebbséghez tartozó szülőnek azt a jogát, hogy gyermekét anyanyelvén taníttathassa. A magyar iskolapolitika a multban is, ma is nem politikai, hanem kulturális célokat szolgál és éppen a felszabadult Délvidéken látni, hogy mennyire gondosan törekszik a magyar iskola arra, hogy ugyanakkor, amikor a kis diákat megismerteti a magyar nyelvvel, az anyanyelven való oktatás jogán semmiféle csorba ne essék. Az anyanyelv joga minden embernek, természetes, veleszületett joga és ma a Délvidéken nemcsak az elemi iskolákban tanulnak a szerb és bunyevác gyermekek anyanyelvükön, hanem a középiskolában is kapnak megfelelő oktatást a szerb-horvát nyelvből. Az már a szent-istváni gondolatból folyik, hogy a Délvidék középiskoláiban nemcsak a szerbeknek és bunyevácoknak, hanem általában minden tanulóknak kötelező a szerb-horvát nyelv tanulása. A Délvidéken ez a loyaltás, ez a komoly megértés igazán nem a megszállás huszonhárom esztendőskolapolitikájának hagyományaiból folyik.

A Délvidék magyar iskoláinak története a megszállás alatt névtelen sorozata a megpróbáltatásoknak és kétségbeesett harcoknak, amelyeket a magyar szülők azért folytattak, hogy gyermekeik megszerzhessék az elemi ismereteket. A szerb iskolapolitika teljesen elhibázott és túlzón nacionalista megítélésből eredően ellentmondás volt a gyermekek természetes jogával, a tanulás jogával szemben.